

Теон ЦИНГО

УЛОГАТА И ВЛИЈАНИЕТО НА КОРНЕЛИЕ ЗЕЛЕА КОДРЕАНУ¹ ВО РОМАНСКОТО ОПШТЕСТВО ВО ПЕРИОДОТ МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ

Романија од Првата светска војна излегла како сојузник на Антантата. Капитулацијата на Романија во 1918 година² и нејзиното повторно приклучување во војната кога крајот бил многу извесен, придонело владите во Англија и во Франција на прв поглед да не чувствуваат обврска за исполнување на ветувањата што им биле дадени на романските дипломати и политичари. Но, сојузниците од војната во создавањето на „голема Романија“ гледале креирање на бастион што би застанал на границата на австро-унгарскиот реваншизам и левичарското продирање од новата советска држава.³ Во 1920 година Романија како територијална придобивка ги добила Трансилванија, Буковина, јужна Добруџа, Бесарабија и поголемиот дел на Банат. Покрај постојаната желба за ревизионизам од страна на соседите, во Романија огромен проблем претставувала неможноста да настане хомогеност меѓу жителите на териториите што влегувале во рамките на државата пред и жителите на териториите што влегле во рамките на Романија по завршувањето на Првата светска војна. Брзата промена на владите, разочараноста во понудата на политичката сцена, релативно неуспешната аграрна

¹ Корнелие Зелеа Кодреану (1899 - 1938), романски политичар, основач и водач на Легијата на „Архангел Михаил“ и „Железната гарда“.

² Романија капитулирала со потпишувањето на Букурешкиот договор со Централните сили на 24 април 1918 година. Со договорот, Романија освен територијалните отстапки, морала целокупната индустрија и економија да ја стави во функција на Германија и нејзините милитаристички потреби.

³ Павловић, Стефан К., Историја Балкана 1804-1945, Клио, Београд, 2004, 364.

реформа, како и кризата во династијата во 1927 година⁴ влијаеле врз создавањето на организација, која темелите на нејзиното постоење ги концентрирала врз национализмот и патриотизмот. Потребата за нов бран на идеи што би придонеле за раздвижување на сложената и инертна политичка монотонија во државата резултирала со обединување на одредени личности и нивните идеи, кои успеале да поттикнат голем дел од Романците да станат нивни следбеници, или во најмала мера симпатизери. Оддалечувањето на политичарите од религијата и претпочитањето на материјалната придобивка во однос на духовниот процут, кај обичниот Романец резултирало со големо разочарување и потреба за нова алтернатива.

Сето она што недостигало во политичките понуди - анти-марксизам, антилиберализам и антисемитизам било присутно во новото движење. Авторитетен национализам како и моралност базирана врз теолошки принципи, биле двата основни елемента на движењето на чие чело застанал Корнелие Зелea Котреану. Сите проблеми што го тиштеле просечниот Романец биле секојдневје и во животот на Котреану. Тој потекнувал од универзитетскиот центар Јаши, каде што освен сиромаштијата и политичката биполарност, проблем повеќе претставувала масовноста на еврејското население во тој дел на Молдавија. Поголемиот дел од тие Евреи биле бегалци од Советскиот Сојуз и во очите на Котреану и неговите следбеници претставувале уфрлени агенти на болшевизмот.⁵ Почетокот на дејствувањето на Корнелие Котреану имал два акцента: борба против болшевиците, кои биле веднаш зад границата, на неколку стотици метри од него и против секој романски Евреин „кој во себе ги носел тие антиромански, револуционерни идеи“.⁶

Политичко-општественото дејствување на Котреану би можело да се подели во три фази: периодот на Гардата на националната свест, периодот на Легијата на „Архангел Михаил“ и периодот на „Железната гарда“. И покрај тоа што сите три фази имале многу заеднички елементи и ставовите на Котреану претрпеле само минимални варијации, поделбата е направена врз основа на неговото дејствување и степенот на неговата заложба за остварување на тие национални цели.

⁴ Кризата во романската кралска династија настанала во 1927 година по смртта на кралот Фердинанд. Неговиот син Карол морал да се откаже од престолот поради разузданиот живот што го водел, па аналогно, легитимниот претставник на монархијата станал принцот Михајло, внук на Фердинанд и син на Карол. Бидејќи Михајло имал само пет години, било создадено тројно намесништво што владеело во негово име.

⁵ Павловић, Стефан К., *Op. cit.*, 370.

⁶ Котреану, Корнелие Зелea, Мојим легионарима (Гвозденој гарди), Самиздат, Београд, 2002, 10.

Периодот на Гардата на национална свест започнува во 1919 година со создавањето на „голема Романија“ и завршува во 1927 година со создавањето на Легијата на „Архангел Михаил“. Во таа временска рамка Корнелие Кодреану и неговите истомисленици започнуваат да се борат против внесувањето на идеите на болшевизмот, најпрво во универзитетските центри, а подоцна и во сите општествени установи. Одлуките на универзитетскиот сенат во Јаши за укинување на униформите со советски елементи и враќањето на литургијата на приемниот ден претставувало огромен успех за гардистите.⁷ Во секое непочитување на романските национални елементи или јавно искажани левичарски ставови легионерите гледале еврејски заговор. Во периодот меѓу двете светски војни еврејското население во Романија броело околу 750.000 жители, бројка што претставувала малку повеќе од 4 проценти од вкупното население.⁸ Евреите најмногу биле присутни во Молдавија, па така во некои молдавски градови тие сочинувале околу 50 % од градската популација. Но, како што бројот на романското население десеткратно го надминувал бројот на Евреите, така етничката слика на некои од универзитетските центри станувала обратнопропорционална. Бројот на студенти Евреи значително го надминувал бројот на Романците во високообразовните институции. Кодреану воопшто не се обидува да покаже умереност во своите ставови. Тој барал спроведување на „*numerus clausus*“⁹, т.е. ограничување на бројот на студенти од еврејско потекло заради спречување на еврејска хегемонија во сите општествени сфери во романското општество. За него, населувањето на Евреите во Романија било „еврејска инфилтрација“, термин што го изразува тоа подмолно, кукавичко и перфидно продирање во туѓа земја.¹⁰

Дејствувањето на Кодрану во периодот на гардата на национален спас, освен повремениот студентски безредија и пресметки со еврејската заедница, опфаќало и создавање разни политички организации, кои во најголема мера имале национален предзнак. Неговите акции секогаш биле на работ на законот и аналогно на тоа, судирите со полицијата и притворањата не биле ретка појава. Но, факт е дека неколкуте судски процеси што се воделе против Кодреану и неговите истомисленици често завршувале со ослободителни пресуди.¹¹ Интересно е тоа што во секое судење против него тој гледал еврејско-предавнички заговор,

⁷ Ibidem, 26-37.

⁸ Павловић, Стефан К., Op. cit., 366.

⁹ Ограничен број.

¹⁰ Кодреану, Корнелие Зелеа, Op. cit., 42.

¹¹ Ibidem, 86, 90-92, 94-97, 114-116.

но никогаш не искажал нетрпеливост или омраза кон романскиот правен систем. За него, романските весници во рацете на Евреите претставувале поголемо зло од секој полициски кундак на неговото чело.¹²

Во текот на 1922 година Кодреану заминал во Германија и таму ја слушнал веста за Маршот на Рим и доаѓањето на фашистите на власт во Италија. Во своите говори често покажувал кон Италија и таму гледал пример како Романија треба да се ослободи од „еврејската опасност“, бидејќи „Мусолини знаел како да ги исече двете глави, онаа на комунизмот и онаа на јудеизмот,¹³ и поради тоа Италија успевала толку успешно да го одржи внатрешниот мир“.¹⁴ Во неговите мемоари, напишани во 1936 година, за својата посета на Германија тој запишал: „Знаев дека германскиот народ е здрав народ и можеше да се претпостави дека тој нема да дозволи да биде прегазен и ќе воскресне со сета своја сила од неправдите што го притискаат... Водев чести разговори со студенти во Германија, кои денес несомнено се приврзаници на Хитлер и горд сум што бев нивни учител по антисемитизам, пренесувајќи им го знаењето што го стекнав во Јаши“.¹⁵

Идејата за создавањето на Легијата на „Архангел Михаил“ настанала во затворот „Вакаreshти“ во близината на Букурешт. Затворот бил дел од манастирскиот комплекс „Вакаreshти“, изграден во 1716 година. Таму Корнелие Кодреану и неговите истомисленици направиле икона на Архангел Михаил пред која често се молеле. Таа икона била однесена во градот Јаши и токму пред неа на 24 јуни 1927 година била создадена Легијата. Втората етапа од борбата на Кодреану била базирана врз голема солидарност и согледувањето на легионерите дека понекогаш духовното богатство е премалку за остварување на нивните цели.¹⁶ Напуштајќи го студентскиот живот, овие Романци започнале да се ориентираат кон вистински легионерски начин на живот, ставајќи ја на прво

¹² Ibid., 20-24.

¹³ Воодушевувањето на Кодреану од начинот на кој Бенито Мусолини и неговите следбеници се справиле со болшевиците и Евреите во Италија немало никаква основа. Факт е дека Мусолини имал контакти со Советска Русија и сè до 1936 година во неа гледал природен сојузник. Италијанските фашисти не покажувале нетрпеливост кон еврејското население во Италија сè до 1936 година. Под големо германско влијание, дури кон крајот на 1937 година, Бенито Мусолини започнал отворена кампања со антисемитски карактер. Smith, Denis, Mack, Mussolini's Rimsko Carstvo, Globus, Zagreb, 1980, 41, 48-49, 58-59, 98.

¹⁴ Кодреану, Корнелие Зелеа, Op. cit., 39.

¹⁵ Ibid., 38-39.

¹⁶ Ibid., 136-137.

место сопствената татковина. Големата верба во Бога сега била надополнета со уште поголема верба во вистинската мисија и заемната љубов меѓу легионерите. Во овој период Кодреану ја согледал потребата од масовност на движењето. Тој постојано тврдел дека на Легијата не ѝ е потребна програма за освојување на власта, туку луѓе, масовност што сама ќе придонесе за освојување на власта.

Потребата од придобивање на нови следбеници барала патување и контактирање со луѓето. Со таа цел, во текот на 1929 година Кодреану започнал да патува низ Романија. Предмет на неговиот интерес биле земјоделците, кои врз себе ја чувствувале тешката економска состојба и кои мечтаеле за подобар живот. За разлика од нив, работниците во романската индустрија воопшто или многу малку гледале со симпатии кон движењето на Кодреану. Веројатно, како што и тој забележал, болшевизмот и пролетерските идеи многу повеќе се прошириле меѓу работниците отколку идеите за создавање етнички чиста романска држава и национална преродба. Патувањата на Кодреану ги опфатиле сите новоприклучени територии кон Романија по Првата светска војна: неговата Молдавија, далечната Трансилванија и Бесарабија. Во сите места тој речиси секогаш облечен во романска народна носија, ги изнесувал своите идеи, создавал јадра за натамошно дејствување и поттикнувал безредија и маршови со социјален и антисемитски карактер. Легионерите биле облечени во зелени кошули, Кодреану бил нарекуван капетан, а поздравот, омразата кон космополитизмот и идејата за водство биле преземени од фашизмот и нацизмот.¹⁷

Во март 1930 година Кодреану и неговите најблиски соработници одлучиле да организираат марш во Бесарабија, сè до текот на реката Дњестар, со цел да се спротивстават на продирањето на „болшевичките агенти“ и да се даде помош на селаните, кои со сета своја моќ се спротивставувале на таа наезда.¹⁸ Се појавила потреба за создавање нова организација што би направила дистинкција меѓу борбата против Евреите и борбата против комунистите од Советскиот Сојуз. При подготовките на тој марш, на еден од состаноците била донесена одлука за создавање „Железната гарда“. По неуспешниот обид за атентат на романскиот министер за внатрешни работи Ангелеску¹⁹ на 31 јули 1931 година, од страна на еден симпатизер на Легијата на „Архангел Михаил“ и „Железната

¹⁷ Павловић, Стефан К., *Op. cit.*, 430.

¹⁸ Кодреану, Корнелие Зелеа, *Op. cit.*, 175.

¹⁹ Константин Ангелеску (1870 – 1948), романски политичар и министер за внатрешни работи. Бил премиер на Романија само пет дена, од 30 декември 1933 до 3 јануари 1934.

гарда“, властите во Романија одлучиле да преземат порадикални мерки за да го ограничат дејствувањето на легионерите. Така, со декрет на Министерскиот кабинет, министерот за внатрешни работи Михалаче²⁰ ја забранил работата на Легијата на „Архангел Михаил“ и „Железната гарда“. Таа забрана била проследена со затворање на сите нивни клубови во цела Романија, конфискација на целата кореспонденција и апсење на водачите на организациите, вклучувајќи го и Кодреану. Но, судскиот процес што започнал на 27 февруари и траел до 27 март 1931 година бил окончан со ослободителна пресуда за легионерите. Кодреану и неговите легионери се нашле меѓу политичката власт, која ги сметала за закана за мирот во Романија, од една страна, и судската власт во земјата, која сметала дека тие се невини и дека нивните дејствија не влијаат врз стабилноста и безбедноста на државата. Оваа ослободителна пресуда им овозможила на легионерите да ја насочат својата борба кон политичко освојување на власта. Токму таа промена во нивната определба за односот кон политичката власт ќе ја оконча втората и ќе го означи почетокот на третата етапа на дејствување на легионерите.²¹

Првиот чекор кон политичката власт Кодреану го направил на изборите во јуни 1931 година, но бидејќи работата на „Железната гарда“ и на Легијата на „Архангел Михаил“ била забранета, движењето било пријавено во изборните листи под името „Движење на Корнелие З. Кодреану“. Освоените 34.000 гласа можеби биле помалку од очекуваното, но во текот на изборната кампања од особена важност за Кодреану била неговата профилација како пратеник и идејата за железната решетка, симбол со кој ќе се идентификуваат легионерите на Кодреану и политичките и милитантни формации што ќе произлезат од тоа движење во тој период. И на изборите во 1932 година Кодреану освоил пратенички мандат.²²

Во текот на 1932 и 1933 година легионерското движење го загубило својот интензитет. Легионерите зад себе имале тригодишна политичка битка и настапил период на презаситеност. Многу е интересно што во тој период на политичка пасивност биле остварени најдобрите контакти меѓу романските легионери и студентите од Македонија во Романија. За таа соработка, во своите мемоари Кодреану забележал: „Здравата македонска младина, чиста како

²⁰ Јон Михалаче (1882-1963), романски политичар, основач и лидер на Земјоделската партија.

²¹ Stavrijanos, Leften, Balkan после 1453 godine, Equilibrium, Beograd, 2005, 666-667.

²² Кодреану, Корнелие Зелеа, Op. cit., 187.

солза и многу храбра, уште повеќе се доближи до нашата организација... Од 1931 година мислам дека не помина ден без да се видам со македонските лидери²³. Во текот на периодите на прогон, ние со саати расправавме за секој напад, секоја неправда и предавство. Секоја нова вест за страдањата на легионерите ги кинеше нашите срца.²⁴

Вториот обид за забрана на дејствувањето на „Железната гарда“ тогашниот премиер Јон Дука²⁵ го платил со сопствениот живот. Во организација на легионерите, на 29 декември 1933 година на железничката станица во Синаја, тој бил убиен.²⁶ Откако ситуацијата се смирила, гардистите повторно се појавиле на политичката сцена, но под името „Сé за татковината“.²⁷

Во 1937 година легионерите на Кодреану во очите на Романците повеќе не биле млади студенти што биле подготвени да жртвуваат сé за каузата. На изборите на 21 декември 1937 година „Железната гарда“ освоила 16 % од вкупниот број гласови. За пет години популарноста на легионерите рапидно се зголемила. По големата земјоделска криза во 1936 и 1937 година, кај Кодреану се појавиле идеи за нова распределба на земјиштето меѓу селаните. Тие идеи придонеле населението од руралните области на Романија масовно да се приклучува кон „Железната гарда“, што овозможило таа да стане најмногубројна фашистичка организација на Балканот.²⁸ Веднаш по изборите, кралот Карол II мандатот за формирање нова влада му го дал на лидерот на десноориентираната Народна христијанска партија, Октавијан Гога²⁹. Иако оваа партија освоила само 9 % од гласовите, Карол II сметал дека во ситуација кога мора да се формира влада од десна провиниенција, Гога би бил помалото зло. Но, политиката на новата влада многу малку се разликувала од устројствата на гардистите на Кодреану. Големата доза на антисемитизам резултирала со прогон на Евреите низ земјата, нивно јавно малтретирање и протерување. Атакот врз Евреите довел до

²³ Мора да се напомене дека во мемоарите на Кодреану кога се споменуваат Македонци не се работи за етнички Македонци, туку за Власи што имаат потекло од Македонија. Во конкретниот случај се работи за студентите Папаначе, Каранича и Стерија Чумети.

²⁴ Кодреану, Корнелие Зелеа, *Op. cit.*, 203.

²⁵ Јон Дука (1879-1933), романски политичар, министер за надворешни работи и премиер во периодот меѓу 14 ноември и 30 декември 1933 година.

²⁶ Киселиновски, Стојан, *Историја на Романија*, ИНИ, Скопје, 1997, 127.

²⁷ Павловић, Стефан К., *Op. cit.*, 431.

²⁸ Dukovski, Darko, *Povijest srednje i jugoistočne Europe 19 i 20 stoljeća*, tom II, Alinea, Zagreb, 2005, 131.

²⁹ Октавијан Гога (1881-1938), романски поет, новинар, политичар и премиер во периодот меѓу декември 1937 и февруари 1938 година.

сериозен потрес во сите економски сфери на романското општество. Против таквото владеење бил создаден левоориентиран политички фронт, кој бил јавно поддржан од водечките романски банкири и индустријалци.³⁰

Во почетокот на 1938 година Романија сè уште била под силно француско влијание.³¹ Тоа влијание се судирало со ставовите на членовите на „Железната гарда“. Кодреану секогаш имал негативен однос кон републиката како систем на општествено уредување. За него, на чело на секој народ, над елитата се наоѓала монархијата.³² Токму таа монархија подоцна станала неговиот егзекутор. Кралот давал тајна поддршка на „Железната гарда“, бидејќи сметал дека преку контролата врз таа организација ќе успее да ги реализира сопствените замисли. Меѓутоа, неговата поддршка била спречена под влијание на протестите што биле упатени од страна на британскиот и на францускиот амбасадор во Букурешт.³³

На 10 февруари 1938 година Карол II го симнал од власт Октавијан Гога, го суспендирал Уставот и прогласил диктатура. Елиминацијата на Гога значела почеток на пресметка со десноориентираните политички кругови во Романија. Откако монархот се послужил со „Железната гарда“ во пресметката со политичките партии, таа веќе станала непотребна. Притисокот од Велика Британија и од Франција, како и од моќното еврејско финансиско лоби во Романија, но и стравот од евентуалната непослушност на легионерите го поттикнале кралот да ја забрани работата на гардата и да издаде наредба за апсење на Кодреану и триесетмина негови блиски соработници. Одеднаш неговите дотогаш лојални следбеници во очите на Карол II станале агенти на нацистичка Германија.³⁴ Според официјалните полициски записници, Кодреану и триесеттемина затворени легионери ноќта на 29 спроти 30 ноември 1938 година биле убиени при обид за бегство.³⁵ Наспроти таа верзија, стои сведоштвото на џандарот Сарбу, кој пред истражната комисија на Букурешкиот суд изјавил дека тие биле убиени во затворот.³⁶

Падот на Полска го означил повторното раѓање на „Железната гарда“. Губењето на француското влијание во Романија ја поттикнало елиминацијата на политичките елити и издигнувањето

³⁰ Павловић, Стефан К., *Op. cit.*, 432.

³¹ Oldson, William O., *Romania and the Munich crisis- August- September 1938*, *East European Quaterly*, vol. XI, 1977, 178-179.

³² Кодреану, Корнелие Зелеа, *Op. cit.*, 198.

³³ Stavrijanos, Leften, *Op. cit.*, 667.

³⁴ Павловић, Стефан К., *Op. cit.*, 433.

³⁵ Oldson, William O., *Op. cit.*, 179-180.

³⁶ Кодреану, Корнелие Зелеа, *Op. cit.*, 219-220.

на влијанието на гардистите. Кралот Карол II под влијание на силниот германско-советски притисок, без борба ѝ ги предал Бесарабија и северна Буковина на СССР, северна Трансилванија на Унгарија и јужна Добруџа на Бугарија. Отстранувајќи ги политичките партии и зголемувајќи го незадоволството во редовите на војската и полицијата, кралот се довел во безизлезна ситуација. Единственото логично решение во тој момент било напуштање на престолот. Абдицирањето на монархот се случило на 6 септември 1940 година. При влегувањето во возот, Карол II за малку ја избегнал егзекуцијата, подготвена од гардистите.³⁷

Стравот од ревизионизмот на соседните земји придонел Романија цврсто да се доближи до Германија. Во тој период Германија била единствената сила што покажувала интерес за решавање на територијалните спорови и тоа го применувала во практика. Со потпишувањето на нафтениот договор, според кој, голем дел од романската нафта ѝ се става на располагање на огромната германска воена машинерија, владата во Романија, де факто, избрала страна. Приближувањето кон Германија наишло на поздрав меѓу членовите на „Железната гарда“.³⁸

Формирањето на новата романска влада на чело со генералот Јон Антонеску³⁹ претставувало еден вид компромис меѓу идеалите на старите политички елити и членовите на „Железната гарда“.⁴⁰ Вицепремиер на таа влада станал Хорија Сима, човекот што застанал на чело на Гардата веднаш по убиството на Кодреану во 1938 година. Неговото доаѓање на власт за гардистите значело остварување на нивните напори. Желбата за одмазда за нивните егзекутирани лидери, како и акумулираната омраза кон еврејското население станале примарни цели. Гардистите постојано го нарушувале јавниот ред, убиствата на политичките противници и

³⁷ Starvijanós, Leften, Op. cit., 668.

³⁸ Почетните контакти помеѓу гардистите и германските студенти започнале со заминувањето на Кодреану во Германија во 1922 година и постепено тие контакти станувале сè поактивни. По доаѓањето на Адолф Хитлер на власт во Германија, таа земја станала втора татковина на гардистите. Таму тие се школувале, тренирале и биле во блиски контакти со членовите на нацистичката партија. Секогаш кога романската политичка сцена се обидувала да ги отстрани, гардистите го наоѓале своето прибежиште во Германија. Дури и во Гестапо биле свесни за дејствувањето на гардистите на германската почва, но во тој период заедничките интереси биле поважни од добрите односи со Романија. Documents on German Foreign Policy, Washington D.C., 1949, Series D, vol. VIII, док. 120.

³⁹ Јон Антонеску (1882-1946), офицер, дипломат, политичар и премиер на Романија.

⁴⁰ Starvijanós, Leften, Op. cit., 730.

кржавите прогони на Евреите станале секојдневје.⁴¹ Како одмазда за убиството на Кодреану гардистите егзекутирале шеесет и пет припадници лојални на стариот кралски режим. Тие верувале дека биле единствениот гарант за зачувување на романската територија. Германија гледала на Романија како на сојузник и според Хитлер, „Романија не би можела да биде управувана од власт доколку во неа не била присутна „Железната гарда“.⁴² Најголемите поддржувачи на „Железната гарда“ во Германија биле Химлер⁴³ и Гебелс⁴⁴.

Во октомври 1940 година започнала депортацијата на Евреите од руралните области на Романија, со цел експропријација на нивните имоти. Голем удел во таа депортација имале локалните лидери на „Железната гарда“, кои координирале со собирањето на еврејското население и попишувањето на имотите. Честопати со разни мерки на убедување и уценување голем дел од тоа население било приморано да потпише документи за продажба на имотот по нереално ниски цени. Конфискуваниот имот од еврејското население придонел гардистите да станат финансиски многу моќни. Тој факт, како и непостоењето на можноста тие да бидат контролирани од централната власт го поттикнал премиерот Антонеску да бара сојузници за конечна пресметка со легионерите.⁴⁵

Недисциплината присутна кај легионерите и нивното често самостојно дејствување против видни економски и политички фигури придонеле погледите на нацистичка Германија, и на Хитлер во прв ред, да се променат. Хитлер морал да одбере меѓу идеолошки блиските, но хаотични легионери и сталожениот и моќен премиер. Одлуката да се поддржи режимот на Антонеску и да му се дадат одврзани раце за конечна пресметка со легионерите веројатно била инспирирана од неговото влијание врз романската армија, како и целосната ориентираност на романската индустрија во служба на германските воени потреби.⁴⁶ Во текот на тие настани, во својот дневник, Химлер забележал: „Фирерот тврди дека сака договор со државата, не со идеологијата. Но, сепак, моето срце е со нив.“⁴⁷ На

⁴¹ Final report of the International Commission on the Holocaust in Romania, Bucharest, 2004, 7.

⁴² DGFP, Series D, vol. XI, док. 652.

⁴³ Хајнрих Химлер (1900-1945), министер за внатрешни работи на Германија во периодот помеѓу 1943 и 1945 година.

⁴⁴ Џозеф Гебелс (1897- 1945), министер за пропаганда на Германија во периодот помеѓу 1933 и 1945 година.

⁴⁵ Deletant, Dennis, Hitler's Forgotten Ally, Ion Antonescu and His Regime, Romania, 1940-1944, Palgrave Macmillan, New York, 2006, 75-76.

⁴⁶ Final report of the International Commission on the Holocaust in Romania, Op. cit., 8.

⁴⁷ Ibidem, 8.

средбата одржана на 14 јануари 1941 година во Оберсалцберг меѓу романскиот „кондуктер“⁴⁸ и германскиот „фирер“, Хитлер му дал одврзани раце на Антонеску за да се справи со „Железната гарда“.⁴⁹

Нетрпението меѓу гардистите и Антонеску било присутно во сите општествени сфери. Свесни за намерата на романскиот премиер за нивно елиминирање, легионерите започнале вооружен бунт што резултирал со заземање на главниот полициски штаб, полициските станици во Букурешт, градското собрание, зградите на неколку јавни установи, како и на дел од министерствата. При обидот на единиците на романската армија да ја повратат контролата врз тие установи, легионерите отвориле оган врз нив. Антонеску наредил војската само да возвраќа на отворениот оган од страна на легионерите, но не и напад за заземање на објектите. Во текот на бунтот, букурешките квартави што биле под команда на легионерите биле етнички исчистени од еврејското население.⁵⁰ На 24 јануари 1941 година единиците на армијата го задушиле бунтот.⁵¹

Со помош на Химлер, лидерот на легионерите Хорија Сима и останатите водачи на движењето ја напуштиле Романија и заминале во Германија. Таму престојувале за време на Втората светска војна и постојано претставувале тивка закана за режимот на Антонеску. Евентуалната негова непослушност би значела враќање на легионерите на власт во Романија. Можеби токму поради тоа Антонеску во текот на војната станал еден од најлојалните соработници на нацистичка Германија.⁵²

Конечниот крај на Легијата на „Архангел Михаил“ или „Железната гарда“ се случил со падот на Третиот рајх. Не постои можност за прецизно одредување на конечното расформирање на легионерите. Тоа движење претставувало едно од првите организации со фашистички елементи во Европа и го најавило доаѓањето на нацизмот на Балканот. Темната страна на легионерството во Романија не може да се негира, но мора да се признае дека зад тоа движење застанале личности од сите профили. Тоа движење обединило различни слоеви од населението, од академски профе-

⁴⁸ Водач

⁴⁹ DGFP, Series D, vol. XI, док. 652.

⁵⁰ Во историографијата егзекуцијата и депортацијата на еврејското население во текот на бунтот на легионерите е позната под терминот Букурешкиот погром.

⁵¹ Откако бунтот бил неутрализиран, романските војници пронашле двесте камиони наполнети со пари, злато и скапоцености што биле одземени од еврејското население. Дури 1274 изнеусвал бројот на оштетени и разурнати објекти.

⁵² Final report of the International Commission on the Holocaust in Romania, Op. cit., 8.

сори до луѓе без образование, од сиромашни селани до богати граѓани. Апатијата присутна на политичката сцена во Романија овозможила движењето да добие такви димензии.